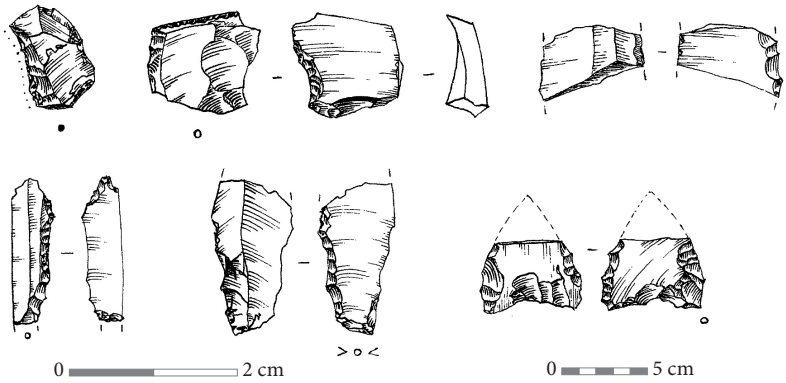

3 pav. Titnaginiai dirbiniai, retušuoti ir utilizuoti ruošiniai. G. Gudaitienės pieš.

Fig. 3. Flint artefacts, retouched and used as blanks.

4 pav. Šlifuotas granito riedulys. G. Gudaitienės nuotr.

Fig. 4. A polished stone pebble.

Iš viso 2016 m. Dūkštelių senovės gyvenvietėje rasti 92 radiniai, iš kurių: 68 titnago skaldymo atliekos ir dirbiniai (3 pav.), 8 įvairialaikės keramikos šukės, 11 degusių kauliukų fragmentų, 5 kitų uolienų radiniai (tarp jų šlifuotas granito riedulys (4 pav.)). Taip pat aptikti 2 perdegę lazdyno riešuto kevalo fragmentai bei 1 medžio angliukas. Iš atkastų senovės struktūrų dėmių paimta grunto mėginių makrobotaniniams ir geocheminiams tyrimams.

Sprendžiant pagal archeologinę medžiagą ir radiokarboninio datavimo tyrimų rezultatus, Dūkštelių senovės gyvenvietėje buvo apsistota bent keliskart iki Kristaus: du kartus mezolito ir galbūt neolito–bronzos amžiuje. Taip pat čia yra radinių, liudijančių vėlyvesnį, galbūt geležies amžiaus ir II tūkst. po Kr. antros pusės palikimą.

The excavation of the Dūkšteliai old settlement

In 2016, 8 m^2 were excavated within the territory of Dūkšteliai old settlement (Figs. 1–2) where flint, stone finds, potsherds of various chronology and some burnt bone fragments were discovered (Figs. 3–4). Some prehistoric structures, the purpose of which is still not clear, were identified. They should be ascribed to the Stone Age horizon.

According to the flint find typology and the radiocarbon dating results, the settlement site was inhabited more than once: at least two times in Mesolithic and later, perhaps in Neolithic or Bronze Age.

Gabrielė Gudaitienė

Pabartonių akmens amžiaus gyvenvietė I

2016 m. vasarą buvo tęsiami detalieji tyrimai Pabartonių akmens amžiaus gyvenvietėje I (1 pav.). Šio akmens amžiaus paminklo tyrimų istorija siekia XX a. 4 dešimtmetį, objektas ne kartą lankytas praėjusiame šimtmetyje (Jablonskis K., 1938, dienoraštis, *LNM; LAA*, 1974, t. 1, p. 225), tačiau kryptingai, siekiant įpaminklinti, šios senovės gyvenvietės bandyta ieškoti tik prieš keliolika metų (*ATL 2003 metais*, 2004, p. 310). Vis dėlto tiksli jos lokalizacija nustatyta

tik 2014 m. atlikus žvalgomuosius tyrimus. 2014–2015 m. vykdant detaliuosius tyrimus kasinėta 64 m^2 Pabartonių akmens amžiaus gyvenvietės I ploto (*ATL 2014 metais*, 2015, p. 32–38; *ATL 2015 metais*, 2016, p. 26–31), o 2016 m. ištirti dar 36 m^2. Po tyrimų šis objektas buvo įtrauktas į NKVR (UK 40278).

Visame kasinėtame plote fiksuota daugmaž tolygi stratigrafija. Paviršiuje buvo 5–15 cm storio pilko miškožemio sluoksnis, kuris dengė vėjo suklostytą keliasdešimties cm storio geltono smėlio, arimo metu persimaišiusio su pilkai rudu miškožemiu, sluoksnį. Šis sluoksnis buvo storesnis perkasos PR dalyje, Neries upės link. Paviršiniame smėlyje ir miškožemyje rasta vėlyvos keramikos šukių, molio tinko, šovinių, metalinių ir stiklo radinių. Po suklostytu sluoksniu atsidengė 12–20 cm pilkai rudo smėlio sluoksnis, kuris perėjo į netolygaus storio tamsiai rudo smėlio sluoksnį. Šiuose sluoksniuose rasta įvairialaikės keramikos, keletas titnaginių radinių. Po to atsidengė rudas smėlis – akmens amžiaus radinių horizontas. Maždaug 90–100 cm gylyje jis perėjo į netolygaus 15–25 cm storio geltono smėlio sluoksnį, kuriame išryškėjo senovės struktūrų dėmės, buvo gausu titnaginių radinių. Galiausiai sekė balkšvas smėlis su limonito juostelėmis (įžemis), kuriame dar buvo titnaginių ir degusių kaulų radinių, o struktūrų dėmės baigėsi ir visiškai išnyko. Perkasos plotai, priklausomai nuo dėmių gilumo ir radinių gausos, kasinėti iki 1,1–1,4 m gylio; juose atsidengė įvairaus dydžio su senovės gyvenviete sietinų struktūrų: apie 14 dėmių, viena stulpavietė, taip pat baigtos kasinėti kelių anksčiau atrastų struktūrų dalys, įsiterpusios į šiais metais atidengtus perkasos plotus. Tyrimų metu paimta mėginių geocheminiams, archeobotaniniams ir radiokarboniniams tyrimams. Nustatyta, kad akmens amžiaus gyvenvietė I tęsiasi į PV ir PR puses.

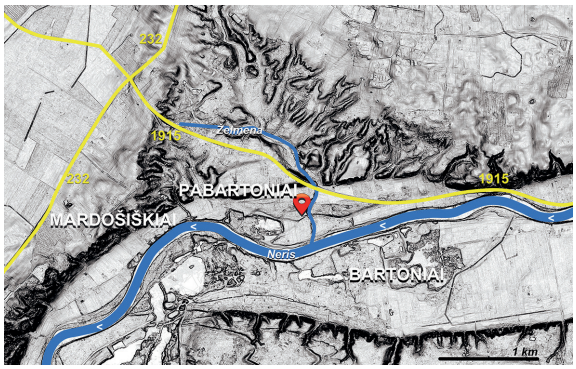

1 pav. Pabartonių akmens amžiaus gyvenvietė I pagal Lidar planą. G. Gudaitienės brėž.

Fig. 1. Pabartoniai Stone Age site I.

Paminėtinos kelios labiau išsiskyrusios struktūros. Plote 9, apie 65–70 cm gylyje, geltono smulkiagrūdžio smėlio sluoksnyje atsidengė sunkiai nusakomo kontūro tarsi iš kelių segmentų sudaryta tamsiai rudos–pilkos spalvos dėmė 18 ir joje sukrauta akmenų krūsnis. Dėmėje rasta titnaginių radinių, tačiau jos paskirtis nėra aiški. Dėmė baigėsi apie 1 m gylyje, tačiau pranykus jos plačiam kontūrui paaiškėjo, kad po ja yra dar viena pilkšva dėmė 21 su pavieniais titnaginiais radiniais, kuri tęsėsi iki 1,2 m gylio. Ji buvo apie 65x55 cm dydžio, ovalo formos. Stratigrafiškai ši struktūra turėtų būti ankstyvesnė nei dėmė 18.

Dar viena struktūra, fiksuota plote 9, buvo dėmė 20, atsidengusi 90 cm gylyje. Jos pilkas kontūras išryškėjo nukasus keliasdešimt centimetrų. Tai buvo apie 65–70 cm skersmens dėmė, kurioje rasta daugiau titnaginių radinių: skelčių, degusių nuoskalų. Ji tęsėsi iki 1,3 m gylio. Dėmės paskirtis nenusakoma.

Plote 10 pasiekus įžemį – balkšvą smulkiagrūdį smėlį, 95 cm gylyje, titnaginių radinių buvo ypač gausu. Jame ilgainiui išryškėjo ovalo formos pilkšva 60x35 cm dydžio dėmė 24. Ko gero, ji sietina su gausiu radinių horizontu,

2 pav. Dėmės 26 plote 13 pjūvis. G. Gudaitienės nuotr.
Fig. 2. Trench 13, profile of the structure 26.

3 pav. Dėmė 29 plote 12. G. Gudaitienės nuotr.
Fig. 3. Trench 12, structure 29.

tačiau jos paskirtis neaiški. Ši dėmė tęsėsi iki 1,1 m gylio. Tuo tarpu 1,05 m gylyje už 1,5 m į PR atsidengė pilkšva 60 cm skersmens apskritimo – ovalo formos dėmė 25, kurią supo gelsvesnio grunto periferijos. Joje buvo titnaginių radinių. Ji tęsėsi iki 1,3 m gylio, tačiau gelsva dėmės periferija tarsi išsiplėtė, ir greta ėmė matytis pilkas 40 cm pločio dėmės 26 kontūras (2 pav.). Dėmių kontekste rasta pavienių titnaginių radinių ir smiltainio nuoskalų. Dėmės 26 apačioje buvo ir šios uolienos apvalainukas, nuo kurio nuskeltos minėtos nuoskalos. Šios struktūros kasinėjimai tęsti tiriant plotą 13, kuriame jau nuo 90 cm gylio geltono smulkiagrūdžio smėlio sluoksnyje ji ėmė ryškėti kaip didelė, apie 220x80 cm iš kelių segmentų susidedanti rudai pilka dėmė su gelsvo grunto periferija. Ji buvo puslankio formos, išsitęsusi per 3 m^2. Struktūroje ir aplink ją buvo titnaginių radinių, kai kurie palyginus stambūs. Paaiškėjo, kad plote 10 atsidengė tik pats šios dėmės ar tik jos periferijos kraštelis. Dėmė baigėsi apie 1,55 m gylyje. Joje aptiktas bandytas skaldyti vietinės titnago žaliavos gabaliukas. Dėmės paskirtis kol kas neaiški, bet pagal radinius bei stratigrafiją galėtų priklausyti mezolitui.

Plote 11 taip pat aptikta keletas su senovės struktūromis sietinų dėmių. Pasiekus įžeminį gruntą, 90 cm gylyje ėmė ryškėti apie 50x40 cm dydžio dėmė 29, apjuosta keliasdešimties cm pločio periferijos. Apie 1,05 m gylyje joje rastos 3 suskaldyto riedulio dalys (3 pav.). Kitokių radinių dėmėje nebuvo, akmens nuoskalos nebuvo paveiktos kaitros, tad šios struktūros paskirtis nėra aiški. Išėmus akmenis paaiškėjo, kad trūksta dar bent vienos riedulio dalies, kuri galbūt bus rasta tęsiant kasinėjimus į ŠV pusę. Dėmė išnyko maždaug 1,2 m gylyje.

Dar viena įdomi senovės struktūra aptikta ties 95 cm gyliu plotuose 11 ir 12. Tai pilkšva pailgos formos apie 1,5 m išsitęsusi dėmė 30 su plačia gelsvo grunto periferija. Perkasos paviršiuje gulėjo nepajudinamas didelio medžio kelmas, todėl dėmė 30 nebuvo iškasinėta iki galo, bet pavyko atidengti nemažą jos dalį. Joje buvo labai daug titnaginių radinių ir degusių kauliukų. Dėmė tęsėsi iki 1,25 m gylio. Tikslinga toliau tęsti tyrimus į P pusę, kur turėtų atsidengti dar bent trečdalis ar pusė šios dėmės ploto su gausiais radiniais. Jos paskirtis kol kas neaiški.

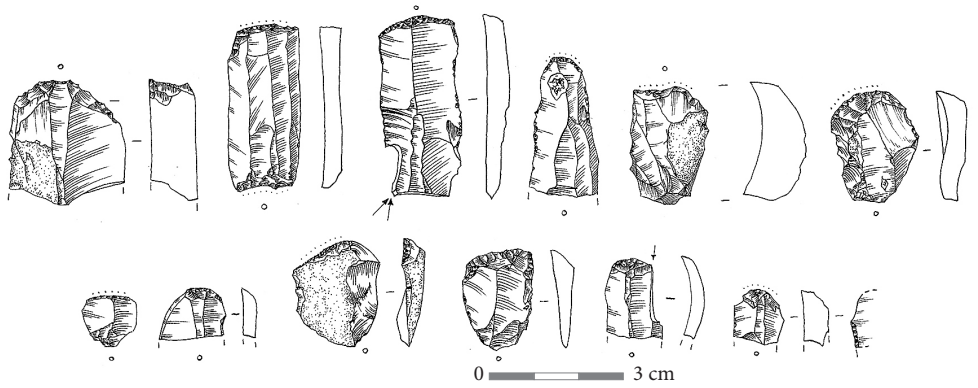

4 pav. Gremžtukai. G. Gudaitienės pieš.

Fig. 4. Flint scrapers.

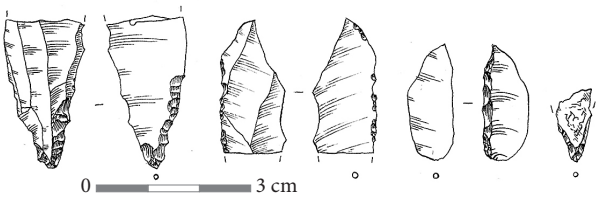

5 pav. Titnaginių strėlių antgalių (įtveriamų dirbinių) fragmentai. G. Gudaitienės pieš.

Fig. 5. Flint arrowhead and tanged tool fragments.

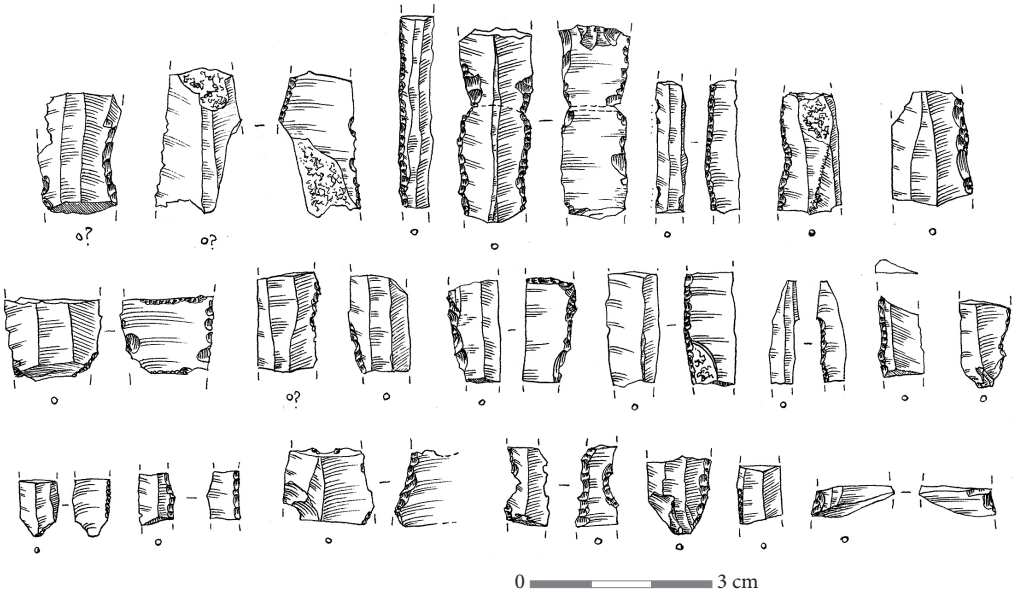

6 pav. Titnaginiai dirbiniai ir retušuotos ar utilizuotos skeltės. G. Gudaitienės pieš.

Fig. 6. Flint tools and retouched/ utilized blades.

Kasinėjant rasti 2465 titnaginiai radiniai (4–9 pav.), 339 vienetai keramikos fragmentų, 36 skaldytų netitnaginių uolienų radiniai (keli

0 3 cm

7 pav. Titnaginis inventorius. G. Gudaitienės pieš.

Fig. 7. Various flint tools.

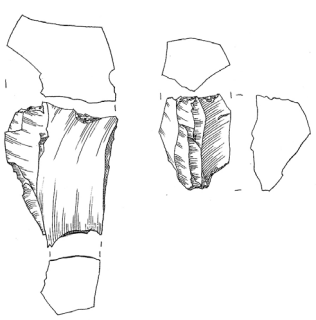

0 3 cm

8 pav. Titnaginiai skaldytiniai. G. Gudaitienės pieš.

Fig. 8. Flint cores.

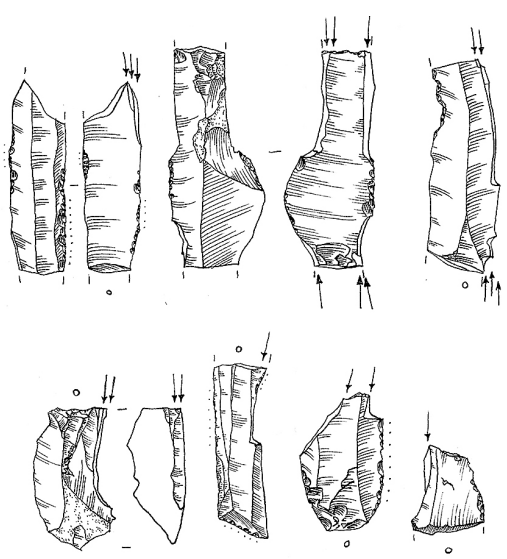

9 pav. Titnaginiai rėžtukai. G. Gudaitienės pieš.

Fig. 9. Flint burins.

0 3 cm

apvalainukai, galbūt naudoti kaip muštukai), 12 šovinių, 1 stiklo radinys, po 2 geležinių daiktų fragmentėlius ir geležies lydymo atliekas (gargažes). Taip pat surinkta su akmens amžiaus horizontu sietinų organikos radinių – degusių kauliukų (95), šiek tiek lazdyno riešutų kevalų ir medžio anglies fragmentų. Paviršiniuose sluoksniuose kaip masinė medžiaga rinkti molio tinko ir molio dirbinių trupiniai.

Pagal titnaginio inventoriaus tipologiją Pabartonių akmens amžiaus gyvenvietėje I būta kelių apgyvendinimo etapų, ankstyviausias jų gali siekti finalinį paleolitą, daug radinių, būdingų mezolitui, dalis priskirtina neolitui–bronzos amžiui. Keramika šiame archeologiniame objekte įvairialaikė: pati ankstyviausia, ko gero, gali būti datuojama neolitu ar bronzos amžiumi. Rasta lipdytinės, apžiestos ir žiestos buitinės keramikos fragmentų. Tad čia galbūt būta ir geležies amžiaus, ir vėlyvesnio apgyvendinimo palikimo. Patys vėlyviausi radiniai – žiestos keramikos šukės, molio tinkas ir šoviniai, datuotini XIX–XX a.

Pabartoniai Stone Age settlement I

In summer 2016, in total 36 m^2 in Pabartoniai Stone Age settlement I on a right bank of a small river *Želmena* (river Neris tributary) (Jonava r.) was excavated (Fig. 1). A large quantity of valuable archaeological material was discovered during the investigation: 2465 flint and 36 knapped stone finds (Figs. 4–9), 339 potsherds of different chronological periods, pieces of clay daub, 12 cartridge cases, one piece of glass bottle, two metal find fragments and few pieces of slag. Also some organic material related to the Stone Age settlement was collected: burnt bone fragments, hazelnut shells and pieces of charcoal.

Around 14 structures associated with the old settlement were discovered (Figs. 2–3), some of them yellding a lot of flint finds, sandstone and other types of stone flakes, burnt bone fragments. One object included a stone structure.

According to the flint typology and C^{14} dating, the earliest possible occupation of this object could reach Final Palaeolithic – Mesolithic, but the site was probably repeatedly inhabited in Neolithic – Bronze Age period and even later. The most recent finds should be assigned to the mid 20th century.

Eglė Marcinkevičiūtė,
Egidijus Šatavičius

Ažutakio senovės gyvenvietės tyrimai

2016 m. buvo vykdomi Ažutakio senovės gyvenvietės (UK 31655) archeologiniai tyrimai, kurių pagrindinis tikslas – ištirti dalį būsimos sodybos kiemo teritorijos.

Ažutakio senovės gyvenvietė (Švenčionių r., Pabradės sen.) yra apie 510 m į PR nuo plento Vilnius–Švenčionys, apie 210–360 m į ŠV nuo geležinkelio Vilnius–Daugpilis, tarp Žeimenos kairiojo kranto ir vietinės reikšmės miško keliuko Družiliai–Važeliškė, Ažutakio kaimo ŠR pakraštyje. Gyvenvietė įkurta ant Žeimenos kairiojo kranto smėlingos–žvyringos pirmos viršsalpinės terasos ir salpos, iškylančių iki 1–5 m aukščio virš upės vandens lygio. Šios terasos suformuotos vėlyvojo ledynmečio pabaigoje – holoceno pradžioje. Terasinių aikštelių paviršiai bemaž lygūs, su nežymiais pakilimais ir įlinkimais. XX a. 7 dešimtmečio pradžioje apie pusė sklypo teritorijos buvo suarta ir užsodinta pušimis, o likusi dalis naudota kaip pieva.

Ažutakio senovės gyvenvietė priskirtina smėlinių gyvenviečių tipui. Ją E. Šatavičius